

Maja Đukanović

Filološka fakulteta, Beograd

DOI: 10.4312/SSJLK.60.138-142

Prevajanje kot del pouka slovenščine na lektoratu v Beogradu

Prispevek obravnava pomen in vlogo prevajanja v procesu poučevanja slovenščine v okviru lektorata za slovenščino na beograjski Filološki fakulteti. V prvem delu so opisani začetki uvajanja pouka slovenščine na beograjsko univerzo in pomen prevajanja, predvsem literarnih besedil, kot spodbuda za učenje. Vloga prevajanja pri poučevanju slovenščine je predstavljena skozi različne učne načrte, vse do aktualne akreditacije. Prevajanje je predstavljeno tudi v zvezi s statusom slovenščine na beograjski Filološki fakulteti pred uvajanjem bolonjske reforme in po njej. Drugi del prispevka zajema predstavitev prevajalskih projektov, ki so bili izvedeni ali se še izvajajo, tako v sodelovanju s programom Slovenščina na tujih univerzah Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik ter kot samostojno oziroma v sodelovanju z drugimi inštitucijami v Srbiji in Sloveniji.

prevajanje, slovenščina kot tuji jezik, poučevanje tujih jezikov, lektorat v Beogradu, slovenščina v Srbiji

This article discusses the importance and role of translation in teaching Slovenian in the Slovenian Program at the Faculty of Philology in Belgrade. It starts by describing how Slovenian classes were introduced at the University of Belgrade and the importance of translation, especially of literary texts, as an initiative for learning. The role of translation in teaching Slovenian is presented through various curricula up to the current accreditation. Translation is also presented in relation to the status of Slovenian at the Faculty of Philology in Belgrade before and after the Bologna reform. The second part of the article covers translation projects that have been or are still being implemented, both in cooperation with the Center for Slovenian as a Second and Foreign Language at foreign universities, as well as independently or in cooperation with other institutions in Serbia and Slovenia.

translation, Slovenian as a foreign language, teaching foreign languages, academic program in Belgrade, Slovenian in Serbia

S stališča poučevanja tujega jezika ima prevajanje več zelo pomembnih vlog. V pričujočem prispevku je prevajanje predstavljeno v okviru pouka slovenščine na Filološki fakulteti Univerze v Beogradu, in sicer najprej v luči uvajanja in razvoja slovenistike v Srbiji, potem pa s stališča same prevajalske prakse. Predstavljen je pomen šolanja prevajalcev najprej za literarne in v novejšem času tudi strokovne prevode, pa tudi vloga prevajanja v samem procesu poučevanja slovenščine kot tujega jezika.

Kot se omenja v raziskavah o zgodovini slovenistike v Srbiji, je bilo ravno prevajanje odločilno za začetek pouka slovenščine na beograjski univerzi, saj je tedanji program Katedre za srbsko in jugoslovansko književnost poleg srbske predvideval tudi pouk drugih jugoslovanskih književnosti. Tako je znani profesor Pavle Popović v začetku 20. stoletja uvedel sistematične tečaje iz slovenske in hrvaške književnosti (Anđelić idr. 1963: 351). V zborniku, ki je izšel ob stoti obletnici Univerze v Beogradu, se v zvezi s tem navaja:

Leta 1905 je celo poletje preživel v Ljubljani, kjer se je naučil slovenskega jezika in je sistematično bral slovenske pisatelje, tako da je potem ne le predaval o slovenski literaturi, temveč je šolskega leta 1907/08 za svoje študente ustanovil poseben tečaj slovenskega knjižnega jezika, in zato ni naključje, da so prvi srbski prevajalci slovenskih pisateljev bili njegovi učenci. Zahvaljujoč njegovemu sistematičnemu delu se je v srbski knjižni javnosti prebudilo bolj živo zanimanje za slovensko in hrvaško literaturo, kot je to bilo prej. (prevod M. Đ.; Anđelić idr. 1963: 351–352)

V obdobju med dvema svetovnima vojnama v Srbiji ni bilo rednega pouka slovenščine, obstajalo pa je zanimanje za slovensko književnost in kulturo (Đukanović 2015: 74–81). O zanimanju za prevajanje posredno priča tudi to, da sta v času Kraljevine SHS oz. Jugoslavije izšla dva slovarja. V času pred drugo svetovno vojno je Albin Vilhar, sicer poznavalec klasičnih jezikov in prevajalec, leta 1927 v Ljubljani objavil prvi srbohrvaško-slovenski in slovensko-srbohrvaški slovar, pet let kasneje, leta 1932, pa je bil v Beogradu tiskan *Rečnik slovenačko-srpsko-hrvatski* avtorja J. Veskića (Poletanović 2023: 28).

V času nove skupne države, SFR Jugoslavije, je od leta 1947 na tedanji Filozofski fakulteti v Beogradu bil uradno organiziran pouk slovenskega jezika, toda v prvem desetletju ni bilo predavatelja in se pouk ni izvajal (Đukanović 2014: 178). Od leta 1958 do 1967 je slovenščino učil prof. dr. Rudolf Kolarič, v Beogradu pa je začel predavati tudi Janko Juranič, ki je leta 1965 objavil prvi učbenik slovenščine, namenjen srbohrvaško govorečim uporabnikom. V šestdesetih letih je nastal prvi veliki *Slovensko-srbohrvaški slovar*, ki so ga napisali Radomir Aleksić, Vito Latković in Stanko Škerlj, izdali pa sta ga beograjska Prosveta in ljubljanska DZS leta 1964 (Đukanović 2014: 178). Gre za obdobje intenzivnega prevajanja leposlovja¹ iz slovenščine v srščino (oz. srbohrvaščino) in intenzivnega medkulturnega sodelovanja med Slovenijo in Srbijo, ki sta v tem obdobju bili del skupne države, Jugoslavije.

Slovenščina se je do konca osemdesetih let prejšnjega stoletja poučevala kot obvezni jezik na t. i. nacionalnih oddelkih Filološke fakultete v Beogradu, in sicer na Oddelku za srbski jezik in južnoslovanske jezike ter na Oddelku za srbsko književnost in jugoslovanske književnosti (Đukanović 2014: 178). V obdobju po razpadu skupne države je slovenščina postala izbirni predmet na teh dveh Oddelkih in se je poučevala dva semestra. Pouk je v tem času temeljil na seznanjanju študentov z osnovami slovenske slovnice in branjem ter prevajanjem odlomkov iz slovenskih leposlovnih besedil, predvsem iz priročnika *Slovenska zvrstna besedila* Jožeta Toporišiča in Velemirja Gjurina (1981). Usposabljanje študentov za prevajanje leposlovnih besedil je bilo pomemben del pouka, namen je bil, da se naučijo pravilno uporabljati slovarje in na podlagi osnovnega poznavanja slovenske slovnice ter osnovnega besedišča razumeti in prevesti določeno besedilo. Učni načrt je namreč po enoletnem tečaju predvideval samo pasivno poznavanje slovenščine.

1 <https://www.jakrs.si/mednarodna-dejavnost/baza-prevodov?language=46> (dostop 3. 4. 2024)

S študijskim letom 2006/07 je bil z uvajanjem bolonjske reforme na Filološki fakulteti Univerze v Beogradu uveden štiriletni študij slovenščine, vzporedno s študijem splošnega jezikoslovja ali vzporedno s študijem nekega tujega jezika. Slovenistični predmeti so od takrat naprej izbirni za vse študente, s čimer so omogočene številne kombinacije, študij pa je prilagojen sodobnim potrebam, tako da vsak posameznik že v času študija oblikuje lasten strokovni profil (Đukanović 2014: 179). Prevajanje iz slovenščine v srbsčino in obratno je bilo s takratnim učnim programom uvedeno v obliki treh različnih izbirnih predmetov, in sicer Slovenski jezik – prevajanje strokovnih besedil, Slovenski jezik – prevajanje literarnih besedil in Slovenski jezik – ustno prevajanje.

Aktualni učni program zajema dva predmeta, ki se neposredno nanašata na prevajanje, in sicer Prevajanje za sloveniste 1 in Prevajanje za sloveniste 2.² Imeni predmetov sta usklajeni z drugimi imeni predmetov na Filološki fakulteti in se prilagajata zahtevam akreditacij.

Prevajanje za sloveniste 1 se navezuje na predmet Sodobni slovenski jezik 5 (lektorske vaje), kar pomeni, da študent obvlada slovenščino vsaj na ravni B2. Seznanen se z osnovami teorije in praksami prevajanja publicističnih besedil iz slovenščine v srbsčino. Predvideno je, da v okviru pouka prevaja različna publicistična besedila in se seznanen z različnimi vrstami strokovne terminologije ter različnimi vrstami priročnikov. Prevajanje za sloveniste 2 se navezuje na predmet Sodobni slovenski jezik 6, študent pa se seznanen z osnovami teorije in prakse literarnega prevajanja iz slovenščine v srbsčino in obratno ter s strokovno literaturo s tega področja.

Uvajanje samega predmeta, ki zajema prevajanje iz slovenščine v srbsčino in obratno, ne bi imelo takega pomena, kot ga ima, če predmet ne bi bil povezan s prevajalsko prakso. Študenti, kot se je izkazalo, zelo radi prevajajo besedila, ki so potem objavljena, v tiskani obliki ali kot filmski podnapisi, sami pa so podpisani kot prevajalci.

Ena prvih dejavnosti, ki je zajemala prevajanje in javni nastop, je bila na pobudo študentov s Filološke fakultete v Beogradu organizirana že leta 2002. Študenti so v okviru svojega študija med drugim poslovenili in predelali dramsko besedilo *Marko Kraljević drugič med nami* ter nastopili z gledališko predstavo v Zrenjaninu in potem tudi na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Sledili so številni izjemno odmevni prevajalski projekti v sodelovanju s Centrom za slovenščino kot drugi in tuji jezik Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, z veleposlaništvom Republike Slovenije v Srbiji, Društvom Slovencev v Beogradu – Društvom Sava in Nacionalnim svetom slovenske manjšine v Srbiji.

Prvi skupni prevajalski projekt³ – *Prevajanja slovenskih literarnih besedil* – v organizaciji programa Slovenščina na tujih univerzah Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik je bil izpeljan leta 2004, ko so študenti na slovenskih lektoratih, ob mentorstvu 32 predavateljev,

2 <https://fil.bg.ac.rs/sr/pregled-fakulteta/akreditacija> (dostop 14. 5. 2024)

3 Podrobneje o kulturnih projektih programa Slovenščina na tujih univerzah na <https://centerslo.si/natujih-univerzah/kulturni-projekti/> (dostop 3. 4. 2024).

prevajali odlomke iz literarnih besedil nagrajevanih slovenskih avtorjev. Vrednost omenjenega projekta ni samo v objavi zbornika, temveč so se ob tej priložnosti povezali predavatelji in številni študenti slovenščine po svetu, saj so si izmenjavali prevajalske izkušnje in reševali prevajalske dileme.

Leto 2005 je bilo na 53 univerzah, tudi na beograjski Filološki fakulteti, v sodelovanju z Društvom Slovencev Sava, Fakulteto za dramske umetnosti iz Beograda in Veleposlaništvom Republike Slovenije, zaznamovano kot stoletje slovenskega filma. Študenti so takrat sodelovali pri pisanju in prevajanju spremnih besedil. Novembra 2006 so na slovenistikah po svetu gostovali uveljavljeni slovenski pisatelji; v svojem rodnem Beogradu se je tako predstavil Boris A. Novak, ki je študentom predstavil svoje sonete in se z njimi pogovoril o prevajalski problematiki, saj se tudi sam ukvarja s prevajanjem. Almanah, ki je bil objavljen ob projektu *Svetovni dnevi slovenske literature*, se še danes uporablja pri pouku. Dve leti pozneje je Center za slovenščino organiziral projekcije slovenskih filmov, nastalih na podlagi literarnih del, študenti pa so spet prevajali spremna besedila in aktivno sodelovali pri organizaciji dogodka v sodelovanju z Društvom Slovencev Sava, Veleposlaništvom Slovenije in Jugoslovansko kinoteko v Beogradu.

V sodelovanju z Veleposlaništvom Slovenije v Srbiji je bila objavljena zbirka literarnih prevodov študentov slovenščine, *Desetka* (2006), ki zajema pripovedi sodobnih slovenskih avtorjev. Prevodi so nastali na pobudo samih študentov, ki so se pred uvajanjem možnosti štiritletnega študija več let fakultativno učili slovenščino. Istega leta so v Beogradu gostovali pisatelji iz Beletrine, ki so sodelovali na prevajalski delavnici, v okviru katere so se študenti, ki so prevedli odlomke iz njihovih del, imeli priložnost pogovoriti o teh prevodih s samimi avtorji.

Antologija sodobne slovenske književnosti, ki je izšla leta 2010, je pritegnila veliko pozornost, med drugim tudi skladateljice slovenskega rodu Anice Sabo, ki je po predstavitvi *Antologije* v Beogradu na verze Barbare Korun napisala in na 20. mednarodni tribuni skladateljev (novembra 2011) predstavila skladbo *Ne povem* za mešani zbor, flavto, violino in violo. Na verze Miroslava Košute *Nasmeh v temi* in Milana Dekleve *Besede strah ni več v slovarju* je Anica Sabo potem napisala tudi komorno skladbo *Nasmeh v slovarju*. V tej skladbi, napisani za recitatorja, violo in flavto, skladateljica kombinira govor in glasbila. Skladbi *Ne povem* in *Nasmeh v slovarju* sta nastali ob Svetovnih dnevih slovenske literature, ki jih je leta 2010 organiziral Center za slovenščino. *Antologijo sodobne slovenske literature* so v srbsčino prevedli študenti slovenščine na Filološki fakulteti Univerze v Beogradu in je bila objavljena v založbi Nacionalnega sveta slovenske narodne manjšine v Srbiji leta 2011 (Đukanović 2021: 525–526).

S sodelovanjem pri projektu *Svetovni dnevi slovenskega dokumentarnega filma* so se študenti poglobili v problematiko prevajanja za film, ko je prevod omejen s pravili postavljanja podnapisov. Prevedene filme še danes uporabljamo tako v okviru pouka na lektoratu slovenščine kot v društvih Slovencev v Srbiji. Prevajanje za filme se je nadaljevalo z aktivnim

sodelovanjem na Dnevih slovenskega filma, ki jih že deset let organiziramo v Beogradu v okviru Nacionalnega sveta slovenske manjšine in v sodelovanju s številnimi drugimi organizacijami. Skozi prevajanje za to priložnost so študenti navezali stike z ljudmi s področja filma, nekateri med njimi pa so se dejansko uveljavili tudi kot poklicni prevajalci.

Študenti slovenščine aktivno sodelujejo pri pisanju in prevajanju za *Bilten* Društva Slovencev Sava v Beogradu, kjer tudi sodelujejo in obiskujejo različne prevajalske delavnice, gostovanja prevajalcev, kulturne prireditve in strokovna predavanja. Skozi sodelovanje z društvi Slovencev v Srbiji, Slovenskim poslovnim klubom in drugimi organizacijami ter podjetji študenti vzpostavijo stike, ki so pomembni za zaposlitev, in to je, med drugim, velika spodbuda za učenje. Prevajanje je za študente zanimivo tudi z znanstvene plati, saj je nekaj seminarskih nalog v okviru magistrskega študija pri predmetu Slovensko-srbske medkulturne študije imelo kot temo raziskave zgodovino prevajanja ali aktualno prevajalsko problematiko.

Iz navedenega je razvidno, da prevajanje v različnih oblikah močno vpliva na proces poučevanja in usvajanja slovenskega jezika na Lektoratu za slovenistiko Filološke fakultete Univerze v Beogradu. Pri študentih slovenščine je najprej prisotna želja postati prevajalec, bodisi literarnih bodisi strokovnih besedil. Med samim procesom učenja je vpliv prevajanja ogromen, saj se skozi prevajalske vaje študent seznani z različnim besedjem, razliko med pogovornim in zbornim jezikom, narečji in sociolekti. Z aktivno udeležbo v življenju slovenske skupnosti v Srbiji oz. skozi stike z društvi Slovencev, slovenskimi in srbskimi podjetji ter organizacijami mladi prevajalci dobijo možnost začasne ali stalne zaposlitve, kar je ogromna spodbuda za učenje slovenskega jezika, literature in kulture. Zato v letu 2024, ko mineva 20 let od prvega prevajalskega projekta Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik, lahko ocenimo, da so tovrstni kulturni projekti in sodelovanje med lektorati zelo dobrodošli, koristni in spodbudni za razvoj študija slovenistike po svetu.

Literatura

- АНЂЕЛИЋ, Татомир, ВУЧЕНОВ, Димитрије, САМАРЏИЋ, Радован, 1963: *Сто година Филозофског факултета*. Београд: Народна књига.
- ЂУКАНОВИЋ, Мaja, 2014: Slovenščina v Srbiji: preteklost, sedanjost in prihodnost. Hotimir Tivadar (ur.): *Prihodnost slovenščine in slovenistik po svetu. 50. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 177–184.
- ЂУКАНОВИЋ, Мaja, 2015: *Поглавља из словеначке културе*. Београд: Филолошки факултет.
- ЂУКАНОВИЋ, Мaja, 2021: »Strune, milo se glasite«: slovenska poezija v skladbah slovenskih skladateljev v Srbiji. Darja Pavlič (ur.): *Slovenska poezija. Obdobja 40*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 521–527.
- POLETANOVIĆ, Milica, 2023, *Nastava srodnog južnoslovenskog jezika kao stranog: slovenački jezik u Srbiji*. Doktorska disertacija. Univerza v Beogradu, Filološka fakulteta.
- TOPORIŠIĆ, Jože, GJURIN, Velemir, 1981: *Slovenska zvrstna besedila*. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, Filozofska fakulteta.